

PAVEL KOŠTUŘÍK

HROB KULTURY S MORAVSKOU MALOVANOU KERAMIKOU V OPEVNĚNÉ ČÁSTI NEOLITICKÉHO SÍDLIŠTĚ V TĚŠETICÍCH - KYJOVICÍCH

V roce 1971 pokračoval terénní archeologický výzkum na lokalitě Sutny u Těšetic-Kyjovic, prováděný katedrou prehistorie filosofické fakulty University J. E. Purkyně v Brně a Jihomoravským museem ve Znojmě.¹ Práce byly zaměřeny na komplexní odkryv opevněné části osady kultury s moravskou malovanou keramikou (dále MMK) v sektoru C. K významným objevům v této části v roce 1971 náležel i rituální kostrový hrob, který můžeme podle keramického inventáře s jistotou zařadit do stupně IIa MMK. V tomto stupni tvoří specifikum bílá pastózní malba na červeném podkladu.²

Kostrový rituální hrob se našel v opevňovací příkopu jádra osady s MMK, tj. na dosud odkryté (jižní) polovině opevněného okrsku (tab. VII:1,2). Proměřením plochy indukčním detektorem a poté i menšími zjišťovacími sondami se zjistil kruhový tvar opevněného okrsku osady, obehnaný příkopem se čtyřmi vstupy, umístěnými na hlavních světových stranách.³ Vnitřní průměr příkopem opevněné plochy činil 50—55 m. Příkop je velice dobře rozeznatelný od okolního terénu a má typický neolitický charakter. Šířka se pohybuje kolem 6 m a hloubka je asi 3,80 m. Dno příkopu má hrotitý tvar. V roce 1971 byl dokončen výzkum dvou vstupů s bránami — jižního a západního. Vstupy přes příkop jsou tvořeny mosty rostlého sprášového podloží, přičemž se příkop po obou stranách těchto mostů prudce zahlubuje. Šířka mostů se pohybuje kolem 2,85 m. Podle výše uvedeného měření indukčním detektorem bylo zjištěno, že severní vstup se poněkud odchyľuje směrem na západ. Vedle příkopu existuje zevnitř systém palisádových žlabů. Podobná palisáda byla

¹ V. Podborský, Neolitické a halštatské sídliště u Těšetic—Kyjovic na Moravě, PA LX-2, 1969, 572—592, obr. 1—13. V. Podborský—V. Vildomec, Výzkum neolitického a halštatského sídliště v „Sutnách“ u Kyjovic (okr. Znojmo), Přehled výzkumů AÚB 1967, Brno 1968, 8—11, obr. 1, tab. 6—13. V. Podborský—V. Vildomec, Archeologický výzkum v „Sutnách“ u Těšetic—Kyjovic v r. 1968 (okr. Znojmo), Přehled výzkumů AÚB 1968, Brno 1970, 7—9, tab. 7—13. V. Podborský—V. Vildomec, Pokračování terénního výzkumu osady s moravskou malovanou keramikou u Těšetic—Kyjovic v roce 1970 (okr. Znojmo), Přehled výzkumů AÚB 1970, Brno 1971, 12—14, tab. 4—5.

² Periodizace je převzata od J. Palliardiho, Hliněné modely neolithických chýší, ČMMZ 16, 1916, 44; nově je periodizace propracována V. Podborským, Současný stav výzkumu kultury s moravskou malovanou keramikou, S1A XVIII-2, 1970, 235 ad.; srovnaj též P. Košťálek, Pozdně lengyalské osídlení Moravy, nepublikovaná diplomní práce, Brno 1970.

³ Z. Weber, Použití hledačů kovových předmětů v archeologii, AR XXII-5, 1970, 586 ad.

i na vnější straně příkopu, kde se na dně palisádového žlabu nalézají kúlové jámy. O časové shodě mezi vstupy a palisádovými žlaby svědčí i ta okolnost, že palisáda je vždy proti vstupům přerušena a obě složky se tedy navzájem respektují. Mimo tyto poznatky z minulé sezóny byla na zkoumané ploše objevena i keramika, která náleží stupni IIa MMK. Uvedenému období náležela i obilní jáma vně západního vstupu (objekt č. 109) a níže popsaný hrob (tab. VII:1,2)— šipka označuje místo hrobu).

Hrob byl objeven při vybírání příkopu v úseku mezi jižním a východním vstupem, na rozhraní čtverců 14d a 14e (tab. VII:2). Hrobová jáma měla elipsovité tvar. Delší osa, orientovaná ve směru JZ—SV, měřila 130 cm, příčná kratší osa 88 cm (tab. VIII:4,5). Kostra se nalézala na spodku hrobové jámy v hloubce 130 cm. Hrob byl přímo zapuštěn do příkopu, který již v té době neplnil svoji dřívější funkci (tab. VIII:4). Je to první nález z uvedené kultury na Moravě a v Československu vůbec. Podle pozorování v terénu možno říci, že zapuštění do příkopu se událo v době před vytvořením rezavě hnědého zásypu povrchu příkopu. Vlastní hrobový zásyp se rozlíšil až ve spodní části. Tímto významným nálezem bylo potvrzeno velice dlouhé osídlení zkoumané lokality v období MMK a poprvé také objeveno zastoupení stupně IIa MMK na zkoumané lokalitě.

Kostrový rituální hrob patřil dospělému muži, který ležel v abnormální poloze na zádech s nohama silně pokrčenýma. Hlava směřovala na JZ, podélná osa kostry zachovávala směr delší osy hrobové jámy. Lebka spočívala na týlu a byla pootočena obličejem k VVJ. Paže byly ohnuty v lokti a pravá ruka ležela u pravé tváře. Levá ruka ležela blízko brady. Pravá noha byla kolenem přitazena k lokti pravé ruky, levá noha ležela přes pravou, rovněž silně skrčená. Délka kostry činila v poloze in situ 105 cm, šířka v úrovni ramen 45 cm. Jednotlivé kosti se poměrně dobře zachovaly s výjimkou žeber. U levého ramene se nalézal tenkostěnný pohárek a vázovitá nádobka. Poblíž pravého lokte ležela dnem vzhůru část nádobky s dosud neurčenou výplní (tab. VIII:3).

Popis přídavných nádob u kostry

1. Větší vázovitá nádobka zhotovená z jemnějšího materiálu představuje formu červeně leštěné sigilátové keramiky; ovšem ne tak dokonalého povrchu jaký známe např. na materiálu z Hrádku u Kramolína.⁴ V našem případě šlo pravděpodobně o hrobovou nádobu, která neměla všechny vlastnosti keramiky ze sídlišť. Hrdlo je mírně rozevřené a plynule přechází v bikónické tělo. Na ostřejší výduti se nacházejí menší výčnělky tvaru „soví hlavičky“. Dno je prohnuté směrem dovnitř. Rozměry: šířka okraje 8,4 cm; max. výduť 12,6 cm; šířka dna 4,4 cm; výška 14,7 cm (tab. VIII:2; obr. 1:3).

2. Menší pohárek zastupuje tvary tenkostěnné keramiky. Na béžovém povrchu jsou zbytky červené a bílé barvy. Slabé stěny dokazují náročnost keramického provedení. Hrdlo se směrem k ústí rozšiřuje a okraj zdobí nepravidelně provedené záseky. Tělo dvojkónického tvaru má na lomu čtyři menší výčnělky. Uvnitř nádobky se našel střípek zdobený rýhami a bílou barvou. Rozměry pohárku: šířka okraje 7,7 cm; šířka dna 3,6 cm; výška 11,4 cm (obr. 1:4; tab. VIII:1).

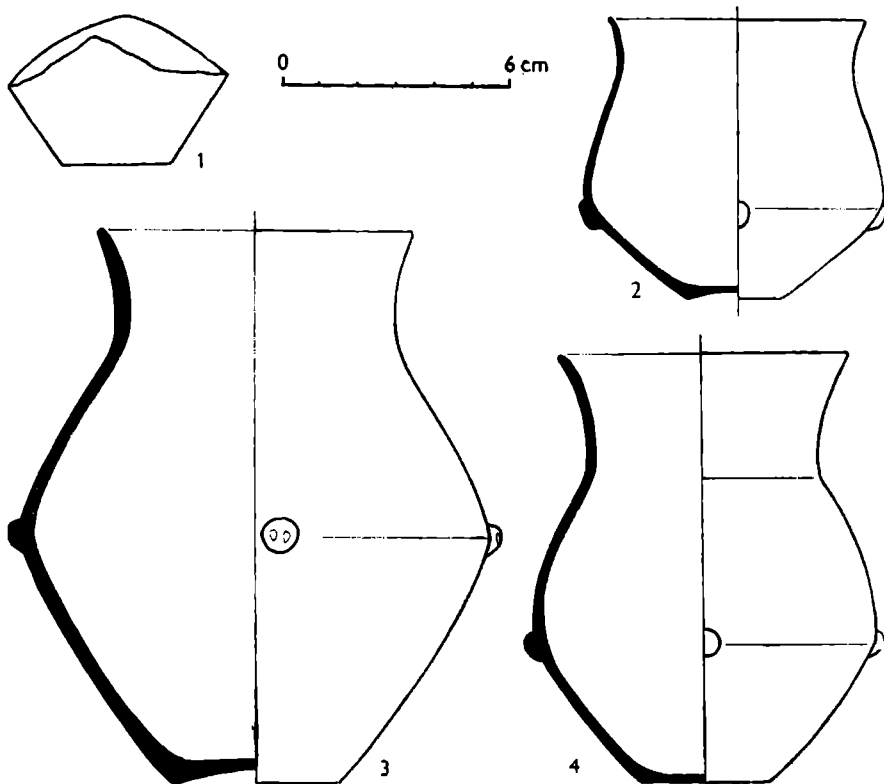
⁴ Materiál pochází z rozsáhlého zachraňovacího výzkumu při stavbě vodního díla „Dalešice“, který provádí Západo-moravské museum v Třebíči. Na výzkumu se částečně podílí i katedra prehistorie filosofické fakulty University J. E. Purkyně v Brně. Materiál červeně leštěné sigilátové keramiky je zde neobyčejně kvalitní.

3. Poblíž dvojice nádob (1, 2) ležela neúplná nádobka, která byla vyrobena z velmi jemného materiálu. Místy se vyskytla na stěnách i bílá malba na červeném podkladu. Technikou provedení se velmi podobá nádobce — pohárku (2). Rozměry: šířka okraje 7 cm; šířka dna 2,5 cm; výška 7,5 cm. Na největší výduti se vyskytují čtyři menší výčnělky (obr. 1:2).

4. Zajímavostí je část nádoby ode dna, která měla spodní část vyplněnou blíž neurčenou organickou látkou (obr. 1:1; tab. VIII:3a,3b).

*

Na základě srovnání s jinými hroby uvedeného stupně a jejich keramickým inventářem docházíme k závěru, že právě ve stupni IIa MMK se nejvíce uplatnil zvyk pohřbívat mrtvé rituálně.⁵ Možná však, že dosavadní stav je dán jen nynějším výsledkem výzkumů a v budoucnu může dojít k jistým korekturám. Dřívější archeologické výzkumy J. Palliardiho a F. Vildomce na jižní Moravě nám nepřinesly mnoho

Obr. 1. Těšetice-Kyjovice, okr. Znojmo. Keramika z rituálního kostrového hrobu v příkopu. 1 — spodní část nádoby s dosud neurčenou výplní. 2 — rekonstruovaná tenkostěnná nádobka. 3 — pohárek sigilátového provedení. 4 — tenkostěnný pohárek se stopami bílé barvy na červeném podkladu. (Kresba: M. Bálek.)

⁵ P. Košťálek, Pozdně lengyelské osídlení Moravy, nepublikovaná disertační práce, Brno 1971, 86—93, 110—111 (zde uvedena i další literatura).

poznatků o pohřebním ritu MMK. Bylo to však dáno jejich pracovní metodou a zaměřením archeologie v té době. Oba uvedení badatelé spíše prokopávali bohaté jámy na sídlištích odkud získávali hojný archeologický materiál, ale okrajům a méně významným částem sídlišť nevěnovali náležitou pozornost. Snad při systematickém výzkumu vhodných lokalit a za použití nových metod bude objeveno více hrobů, které by mohly blíže osvětlit naznačenou problematiku.

Popisovaný hrob také potvrdil dříve prosazovanou teorii, že zvláštní keramická skupina červeně leštěné sigilátové keramiky se vyskytuje na jižní Moravě a v její přílehlé části již ve stupni IIa MMK.⁶ Severní hranice této skupiny zasahuje na Brněnsko, západní na Třebíčsko (Kramolín) a východní hranice je zatím nejistá.⁷ Hlavní rozmach červeně leštěné sigilátové keramiky náleží až do období stupně IIb MMK, kde se ovšem prostorové vymezení nemění a tato keramika je pro výše uvedenou oblast specifickou zvláštností. Ve stupni IIa MMK dochází k velkému rozmachu a průniku lidu s MMK do sousedního území, kde se pod vlivem lengyelského komplexu začaly tvořit pozdně lengyelské skupiny, které byly rozšířeny od Balkánu až do Polska, a ze Slovenska až po Německo.⁸ Kulturní dědictví spatřujeme i po delší dobu v eneolitických kulturách a skupinách střední a částečně i západní Evropy.

Kostrový hrob z Těšetic-Kyjovic představuje významný článek pro objasnění pohřebního ritu a doplňuje poznatky o stupni IIa MMK.

ПОГРЕБЕНИЕ КУЛЬТУРЫ С МОРАВСКОЙ РАСПИСНОЙ КЕРАМИКОЙ В УКРЕПЛЕННОЙ ЧАСТИ НЕОЛИТИЧЕСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ ТЕШЕТИЦЕ—КИЭВИЦЕ

K крупным находкам 1971 года можно отнести ритуальное погребение с труположением в укрепленной части неолитического поселения в поселке в Тешетице — Киэвице; по керамическому инвентарю его можно с уверенностью включить в степень IIa культуры с моравской расписной керамикой (далее МРК). В этот период встречается белая краска на красной поверхности посуды, что является характерным для данной степени.

Ритуальное погребение с труположением было найдено при исследовании рва на участке между южным и восточным входами, на границе квадрата 14д и 14е. Скелет молодого мужчины лежал в необыкновенном положении — на спине с сильно согнутыми ногами. Голова лежала в юго-западном направлении, лицо на востоко-востоку юг. Обе руки были в локте согнуты и устремлены ко рту. Рядом со скелетом находилась посуда:

1. Довольно большой сосуд вазообразной формы, представляющий собой материал „терры сигиллаты“ (рис. 1:3; табл. VIII:2).
2. Небольшой тонкостенный кубок со следами белой и красной краски (рис. 1:4; табл. VIII:1).
3. Черепки кубка очень тонкой работы также со следами белой и красной краски (рис. 1:2).
4. Большая нижняя часть сосуда довольно грубой работы, наполненная каким-то до сих пор неопределенным веществом (рис. 1:1; табл. VIII:3а, 3б).

Сосуд 1 доказывает существование сигилátовой керамики уже на ступени IIa МРК и подтверждает особенность южноморавской территории, где выявляется особая группа отличной сигилátовой керамики; самой большой расцвет красной шлифованной сигилátовой керамики относится лишь к степени IIa МРК, находящейся опять только

⁶ J. Palliardi, Die relative Chronologie der jüngeren Steinzeit in Mähren, WPZ I, 1914, 262.

⁷ P. Košťálek, l. c.; viz mapa rozšíření lokalit na Moravě.

⁸ Tjž, l. c.; viz mapa rozšíření pozdně lengyelských skupin.

в южной Моравии; западной границей является район г. Тржебич, северный район г. Брно, а восточная граница пока не определена.

Приведенное ритуальное погребение с труположением представляет собой содержание степени IIa МРК. В то время происходит большое расширение территории и проникновение посетителей комплекта лендзельской культуры или же их традиций и керамических форм на север и на запад Европы.

Перевела Т. Цабликова

DAS GRAB DER KULTUR MIT DER MÄHRISCHEN BEMALTEN KERAMIK IN DEM BEFESTIGTEN TEIL DER NEOLITHISCHEN SIEDLUNG IN TĚŠETICE—KYJOVICE

Zu den bedeutungsvollen Entdeckungen auf der befestigten neolithischen Siedlung in Těšetice-Kyjovice im Jahre 1971 gehört auch das rituelle Skelettgrab, das wir dem keramischen Inventar zufolge mit Gewissheit in die IIa Stufe der Kultur mit der mährischen bemalten Keramik einreihen können. In diesem Zeitabschnitt kommt eine weiße pastose Farbe auf der roten Oberfläche des Gefäßes vor und bildet Spezifikum der angeführten Stufe.

Das rituelle Skelettgrab war bei der Grabenausschachtung im Abschnitt zwischen dem Süd- und Osttor, an der Scheide des Quadrantes 14d und 14e gefunden. Das Skelett des erwachsenen Mannes lag in den abnormalen Lage auf dem Rücken mit den stark angezogenen Beinen. Der Kopf war zum SW, das Gesicht zum OOS gerichtet. In der Nähe des Skeletts kamen die unten angeführten Liebesgaben vor:

1. Ein größeres Vasengefäß, das das Material der sog. Terra sigillata (Abb. 1:3; Taf. VIII:2) vertritt. 2. Ein kleiner dünnwandiger Becher mit den Spuren der Weißen und roten Farbe an der ausgeglätteten Oberfläche. Im Inneren befand sich eine Scherbe mit den Rillen und der weißen Farbe (Abb. 1:4; Taf. VIII:1).
3. Ein unvollständiger Becher von feiner Ausführung, ebenfalls mit den Spuren der weißen und roten Farbe (Abb. 1:2).
4. Der größere Teil der Grundfläche mit bisher nicht festgestellten organischen Masse, die den niedrigen Teil des Gefäßes von ziemlich grober Ausführung ausfüllt (Abb. 1:1; Taf. VIII:3a,3b).

Das Gefäß Nummer 1. beweist die Anwesenheit der sog. Terra sigillata schon in der IIa Stufe und bestätigt die Eigentümlichkeit des südmährischen Gebiets, wo eine Sondergruppe der vollkommenen Keramik auftritt. Der größte Aufschwung der sog. Terra sigillata gehört bis dem IIa Stufe an, und kommt wieder nur in Südmähren vor; (die westliche Grenze ist bisher unsicher).

Das angeführte rituelle Skelettgrab repräsentiert den Inhalt der IIa Stufe der Kultur mit der mährischen bemalten Keramik. Damals kommt zu der großen Erweiterung des Gebiets und zum Durchgriff der Träger des Lengyelkomplexes, oder mindestens zum Durchgriff ihrer Traditionen und keramischen Formen in der Richtung zum Norden und Westen Europas.

Übersetzt von L. Stuchlíková

